

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЙ АДАПТАЦІЇ ОСВІТНІХ СИСТЕМ ДО ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Каневська І. М.

ВСТУП

В сучасному світі багато країн стикаються з війнами та збройними конфліктами, що впливає на освіту та робить адаптацію освітніх систем особливо значущою в умовах глобальних викликів. Війни та збройні конфлікти спричиняють масштабні руйнування освітньої інфраструктури, змушують університети та школи змінювати форми навчання, а також впливають на якість освіти та доступ до неї.

Міжнародний досвід демонструє, що країни, які стикалися з військовими викликами, застосовували різні стратегії адаптації освітніх систем, включаючи перехід на дистанційне та змішане навчання, розвиток цифрових платформ, міжнародну співпрацю для підтримки викладачів і студентів, а також психологічну допомогу учасникам освітнього процесу. Дослідження цих підходів дозволяє сформулювати ефективні моделі для країн, що перебувають у стані війни або відновлення після конфлікту.

Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світовий банк, Європейський Союз та ООН, активно залучені до підтримки освітніх реформ у різних країнах та сприяють створенню стійкої, якісної та інклюзивної освіти.

Для України це питання є надзвичайно актуальним, оскільки війна суттєво вплинула на освітню сферу: багато навчальних закладів були зруйновані або спорожнілі внаслідок евакуації, а мільйони учнів і студентів перейшли на нові формати навчання.

Таким чином, дослідження міжнародного досвіду застосування стратегій адаптації освітніх систем до воєнних викликів є важливим як у теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки сприятиме розробці ефективних рішень для забезпечення стабільності та якості освіти навіть у кризових умовах.

1. Сталий розвиток освіти як стратегічна відповідь на виклики війни

Одним із основних підходів до подолання цих викликів є концепція сталого розвитку освіти. Вона спрямована на створення гнучких та стійких освітніх систем, здатних адаптуватися до змінних умов і

забезпечувати безперервний доступ до знань навіть у кризових ситуаціях.

Сталий розвиток освіти (Sustainable Education Development) базується на принципах забезпечення безперервності навчального процесу незалежно від зовнішніх кризових обставин, а саме:

- гнучкості освітніх програм, що виступає можливістю швидкої адаптації навчального плану до змін у соціально-економічних та політичних умовах;

- доступності освіти яєрез усунення бар'єрів для навчання дітей із кризових регіонів, внутрішньо переміщених осіб тощо;

- екологічності та соціальної стійкості через розробку освітніх політик, які сприяють довготривалому розвитку суспільства навіть після кризи.

Прикладом впровадження цієї концепції є проекти ЮНЕСКО щодо освіти в надзвичайних ситуаціях, що передбачають інтеграцію цифрових технологій, мобільних шкіл та інноваційних навчальних платформ.

Підхід до освіти, заснований на принципах рівності та доступності, є особливо важливим у кризових умовах і включає:

- адаптацію освітніх матеріалів для дітей з особливими освітніми потребами, включно з перекладом на мову жестів, шрифтом Брайля тощо;

- гнучкі моделі навчання, які дозволяють поєднувати дистанційну та офлайн-освіту;

- підтримку учнів із травматичним досвідом, включно з психологічною реабілітацією та спеціальними програмами соціальної інтеграції.

Яскравим прикладом є програми інклюзивної освіти для біженців у Лівані та Йорданії, що забезпечують навчання дітям, які постраждали від війни в Сирії.

Кризи спричиняють не лише фізичні перешкоди для навчання, а й значний емоційний стрес для учнів та викладачів. У цьому контексті важливими є такі підходи:

- теорія резильєнтності (психологічної стійкості) – акцент на здатності дітей та освітян пристосовуватися до кризових ситуацій через спеціальні психологічні тренінги та підтримку;

- теорія безпечного освітнього простору – створення комфортних умов для навчання навіть у таборах для біженців або у тимчасових освітніх центрах;

- теорія соціального конструктивізму – залучення спільнот до підтримки навчання через волонтерські ініціативи, громадські проекти та співпрацю з міжнародними організаціями.

Прикладом успішного впровадження таких підходів є програми ЮНІСЕФ у зонах конфліктів, що забезпечують підтримку ментального здоров'я дітей та педагогів.

Під час кризових ситуацій, таких як війна, природні катастрофи чи пандемії, діти, студенти та викладачі зазнають значного стресу, що негативно впливає на їхню емоційну стабільність, мотивацію до навчання та здатність до засвоєння матеріалу. У цьому контексті психологічна підтримка, арт-терапія та групові тренінги відіграють ключову роль у процесі реабілітації та адаптації освітнього середовища.

Психологічна підтримка забезпечує можливість стабілізації емоційного стану учасників освітнього процесу. Вона включає індивідуальні та групові консультації з психологами, створення безпечного простору для обговорення пережитого досвіду, а також роботу з травмами. Особливо важливими є програми соціально-емоційного навчання (SEL), які допомагають учням розвивати навички саморегуляції, емпатії та комунікації.

Арт-терапія є ефективним методом подолання стресу та психологічного напруження через творчі засоби, такі як малювання, музика, театр та ліплення. Вона дозволяє дітям і дорослим виражати свої емоції, долати страхи та тривоги, а також покращувати самооцінку. Досвід різних країн показує, що арт-терапевтичні методики активно використовуються в навчальних закладах, що працюють у кризових умовах, оскільки вони сприяють емоційному розвантаженню та відновленню психологічного благополуччя.

Групові тренінги допомагають зміцнити соціальні зв'язки та навички співпраці, що особливо важливо для дітей, які пережили втрату або вимушене переселення. Вони включають командні ігри, рольові вправи, техніки ненасильницької комунікації та розвиток довіри. Такі заходи сприяють адаптації учасників до нових обставин та зниженню рівня тривожності.

Таким чином, психологічна підтримка, арт-терапія та групові тренінги є невід'ємними компонентами комплексного підходу до подолання стресу в освітньому середовищі. Вони не лише сприяють емоційному відновленню, а й створюють сприятливі умови для подальшого навчання та розвитку особистості.

Аналіз міжнародного досвіду допомагає визначити найкращі практики для відновлення та розвитку української освітньої системи в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Багато з втрачених або пошкоджених матеріалів мають не лише матеріальну, а й значну історичну, наукову та культурну цінність, яку

важко або навіть неможливо оцінити в грошовому еквіваленті¹². Ситуація ускладнюється тим, що значна частина зруйнованих або пошкоджених об'єктів розташована на тимчасово окупованих територіях, що унеможливує їхню точну оцінку³. Насправді втрати в цих регіонах можуть бути значно масштабнішими, ніж вдається оцінити на даний момент. Отже, попри кількісні підрахунки, реальні наслідки для наукової спільноти та культурної спадщини України є набагато глибшими та складнішими⁴.

Університети, що функціонували в прифронтових зонах або були змушені релокуватися до інших міст, докладали значних зусиль для збереження освітньої діяльності та наукового потенціалу, незважаючи на виклики, пов'язані з війною. Вони впроваджували адаптивні методи, зокрема перехід на дистанційну та змішану форми навчання, а також активізували міжнародну співпрацю для підтримки наукових досліджень і освітнього процесу⁵. Викладачі та студенти стикалися з необхідністю освоєння нових цифрових інструментів і платформ для онлайн-навчання. Водночас такий перехід виявив певні ризики для якості освіти, особливо через існуючі обмеження⁶.

Багато країн, що зазнали воєнних конфліктів, використовували дистанційні технології для підтримки навчального процесу. Так, наприклад: Уряд Сирії та міжнародні організації створили онлайн-платформи та мобільні додатки для забезпечення доступу до освіти. В умовах повномасштабної війни в Україні активно використовуються онлайн-платформи та дистанційне навчання, що дозволяє зберігати освітній процес навіть у зонах активних бойових дій.

¹ Гороховатська М., Лиман І., Московко М., Фурів У. Бази даних пошкодженої та зруйнованої дослідницької інфраструктури. *Біла книга*. 2023. 17 с.

² Лиман І., Московко М. Систематизація практик і рекомендацій українських інституцій з пошкодженою та зруйнованою дослідницькою інфраструктурою: методології підрахунків збитків, потреби на відновлення, фандрайзинг, зворотний зв'язок щодо вдосконалення збору даних. *Біла книга*. 2023. 35 с.

³ Омеляненко В., Гороховатська М., Радіо С., Васильєва Н., Правдива О. Дослідницька інфраструктура в умовах повоєнного відновлення: від порятунку до зростання. *Біла книга*. 2024. 52 с.

⁴ Лопатіна Г. А., Цибуляк Н. Ю., Попова А. Стратегії адаптації та розвитку наукового і кадрового потенціалу українських університетів у контексті війни та післявоєнної відбудови. С. 263 – 287.

⁵ Попова А., Сичікова Я., Цибуляк Н., Лопатіна Г., Ковачов С., Попов П. Дистанційне та змішане навчання в університетах України: рефлексії щодо їх впровадження у мирний та воєнний час. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. Вип. 2. 2023. С. 98 – 117.

⁶ Омеляненко В., Гороховатська М., Радіо С., Васильєва Н., Правдива О. Дослідницька інфраструктура в умовах повоєнного відновлення: від порятунку до зростання. *Біла книга*. 2024. 52 с.

Освітні системи в умовах війни потребують оновлення змісту навчальних матеріалів, враховуючи психологічний стан учнів і специфіку конфлікту. В Іраку було розроблено спеціальні навчальні курси з миротворчості та подолання наслідків війни. Після військових дій в Боснії і Герцеговині система освіти була реформована з урахуванням мультикультурного підходу.

Захист дітей під час навчального процесу є пріоритетним завданням. В Афганістані, в місцях, де школи ставали мішенню нападів, створювали мобільні школи та навчальні центри в таборах для біженців. В Колумбіє в умовах громадянської війни впроваджено ініціативи з організації шкіл у спеціальних зонах безпеки.

Відновлення освітнього процесу після кризи є складним завданням та потребує комплексного підходу. Відновлення освіти після кризи є довготривалим процесом та потребує інтегрованого підходу, гнучкості та співпраці всіх зацікавлених сторін. Основні стратегії можна поділити на декілька напрямів (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегії відновлення освітнього процесу після кризи

Напрями	Основні заходи
Оцінка та аналіз наслідків кризи	– моніторинг рівня знань учнів; – визначення прогалин у навчанні; – аналіз психологічного стану учасників освітнього процесу;
Психосоціальна підтримка	– організація психологічної допомоги; – створення безпечного середовища; – проведення тренінгів для емоційного благополуччя;
Гнучкість навчальних програм	– введення змішаного навчання; – адаптація навчальних планів; – гнучкий графік навчання;
Цифрові технології	– використання онлайн-ресурсів; – підвищення цифрової грамотності; – забезпечення рівного доступу до технологій;
Підтримка педагогів	– програми підвищення кваліфікації; – методична підтримка; – мотиваційні програми для викладачів;
Інфраструктурні рішення	– відновлення будівель; – покращення матеріально-технічної бази; – забезпечення безпечних умов навчання;
Співпраця з партнерами	– залучення міжнародного фінансування; – використання кращих світових практик; – розробка спільних освітніх проєктів.

Джерело: власна розробка

Важливу роль у впровадженні та підтримці освітніх реформ, особливо в країнах, що переживають кризи або трансформаційні зміни

відіграє міжнародна спільнота. Її внесок можна розглянути за такими напрямками:

- фінансова підтримка;
- технічна допомога;
- обмін досвідом та найкращими практиками;
- підтримка цифрової трансформації
- реалізація гуманітарних програм
- сприяння академічній мобільності
- моніторинг та оцінка реформ (табл. 2).

Таблиця 2

Роль міжнародної спільноти у підтримці освітніх реформ

Напрями	Роль міжнародної спільноти
Фінансова підтримка	– надання грантів, кредитів та фінансування освітніх проєктів; – допомога у відновленні навчальних закладів після криз; – створення спеціальних освітніх фондів;
Технічна допомога	– надання експертних консультацій щодо реформування освіти; – розробка нових освітніх стандартів та навчальних програм; – запровадження сучасних підходів до навчання;
Обмін досвідом та найкращими практиками	– проведення міжнародних конференцій, семінарів та тренінгів; – впровадження інноваційних методик викладання; – залучення міжнародних експертів та освітніх організацій;
Підтримка цифрової трансформації	– надання доступу до сучасних технологій та онлайн-ресурсів; – забезпечення інтернет-доступу та цифрової грамотності; – розробка інтерактивних освітніх платформ;
Реалізація гуманітарних програм	– допомога дітям із вразливих груп населення; – надання освітніх можливостей для біженців та внутрішньо переміщених осіб; – забезпечення підручниками, технічними засобами та освітніми матеріалами;
Сприяння академічній мобільності	– програми обміну студентами та викладачами; – надання стипендій для навчання за кордоном; – створення партнерських програм між закладами освіти різних країн;
Моніторинг та оцінка реформ	– аналіз ефективності реформ та рекомендації щодо їх покращення; – незалежний аудит освітніх програм; – підтримка прозорості та підзвітності у сфері освіти.

Джерело: власна розробка

Після військових конфліктів країни стикаються з великими викликами у відновленні освітньої системи. Відбудова навчального процесу залежить від рівня руйнувань, економічних можливостей держави та підтримки міжнародної спільноти. Основні моделі відновлення освіти можна проаналізувати на прикладах різних країн (табл. 3).

Таблиця 3

Основні моделі відновлення освіти в різних країнах

Моделі	Країни	Заходи
Гуманітарна модель (термінове забезпечення доступу до освіти)	Сирія, Афганістан, Південний Судан	– створення тимчасових навчальних центрів у таборах для біженців; – забезпечення підручниками, шкільним приладдям та мінімальними умовами для навчання; – навчання у дві-три зміни через нестачу приміщень;
Модель реконструкції інфраструктури (відбудова зруйнованих шкіл)	Боснія і Герцеговина, Ірак, Україна	– відновлення та ремонт шкільних будівель; – забезпечення навчальних закладів електроенергією, водопостачанням та опаленням; – модернізація навчального простору, адаптація до нових умов;
Цифрова модель (дистанційна освіта через руйнування шкіл)	Сирія, Україна, Колумбія	– впровадження онлайн-навчання для забезпечення безперервного доступу до освіти; – використання мобільних додатків і цифрових платформ для навчання; – розширення доступу до Інтернету у віддалених районах;
Соціально-психологічна модель (реінтеграція дітей у навчальний процес)	Руанда, Камбоджа, Ліберія	– програми психологічної підтримки для дітей та педагогів; – впровадження предметів з миротворчої освіти та боротьби з травмою; – реабілітаційні заходи для дітей-солдатів та жертв війни;
Інклюзивна модель	Косово, Сьєрра-Леоне, Ліван	– забезпечення навчання для дітей з інвалідністю; – освітні програми для внутрішньо переміщених осіб; – створення гнучких систем навчання для дітей, які втратили багато років освіти;
Модель міжнародної підтримки (співпраця з донорами)	Афганістан, Гаїті, Палестина	– фінансова допомога від ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світового банку; – створення партнерств між урядами та міжнародними організаціями; – обмін досвідом із країнами, які вже проходили процес відновлення.

Джерело: власна розробка

Отже, жодна з цих моделей не застосовується ізольовано – зазвичай країни використовують комбінацію кількох підходів залежно від ситуації. Ефективне відновлення освіти після війни вимагає довгострокового планування, фінансової підтримки та залучення міжнародної спільноти.

2. Переваги цифрових стратегій різних держав для забезпечення онлайн-освіти та виклики кібербезпеки

Під час криз (військові конфлікти, пандемії, природні катастрофи) країни активно використовують цифрові та дистанційні технології для забезпечення безперервності навчального процесу (табл. 4).

Таблиця 4

Цифрові стратегії різних держав для забезпечення онлайн-освіти в умовах кризи

Країни	Кризові ситуації	Цифрові рішення
Україна	Війна (2022 – дотепер)	– впровадження платформи «Всеукраїнська школа онлайн»; – використання Zoom, Google Classroom, Moodle для дистанційного навчання; – створення телевізійних уроків для дітей без доступу до Інтернету;
Сирія	Військовий конфлікт	– використання мобільних додатків та SMS-навчання для учнів у віддалених районах; – освітні програми через радіо та телебачення; – друковані навчальні матеріали для дітей, які не мають доступу до електронних ресурсів;
Китай	Пандемія COVID-19	– масове використання платформи DingTalk та онлайн-уроків через Tencent Classroom; – використання штучного інтелекту для персоналізованого навчання; – широкомасштабна цифровізація освіти;
Руанда	Геноцид (1994), Пандемія (2020)	– онлайн-курси через платформи Edmodo та Moodle; – використання інтерактивного радіонавчання для дітей у сільській місцевості; – співпраця з міжнародними організаціями для розвитку дистанційної освіти;
Індія	Локдауни через COVID-19	– використання мобільних додатків Diksha, Swayam для онлайн-навчання; – освітні трансляції через державне телебачення та радіо; – створення цифрових бібліотек для студентів.

Джерело: власна розробка

Один із ключових аспектів забезпечення безперервності освіти під час криз – це використання онлайн-платформ та цифрових технологій. Різні країни розробили та адаптували освітні платформи для дистанційного навчання, враховуючи технічні можливості та доступність інтернет-зв'язку.

Всеукраїнська школа онлайн (Україна) створена у 2020 році під час пандемії COVID-19, ця платформа продовжує використовуватися під час війни. Вона містить відеоуроки, інтерактивні завдання та тести для учнів 5 – 11 класів.

Kolibri (Глобальна ініціатива, використовується в Африці, Латинській Америці, Азії) є платформою з відкритим кодом, яка дозволяє використовувати навчальні матеріали офлайн. Вона особливо корисна в регіонах із обмеженим доступом до Інтернету.

Moodle (Глобальне використання, зокрема у Сирії та Україні) є системою управління навчанням, яка дозволяє створювати інтерактивні курси, проводити тести та комунікувати між учасниками навчального процесу.

DingTalk (Китай) є платформою, яка активно використовувалася під час пандемії COVID-19. Вона підтримує відеоконференції, чат-боти для автоматизованої перевірки завдань і персоналізоване навчання за допомогою штучного інтелекту.

Swayam (Індія) є урядовою платформою для дистанційного навчання, що пропонує курси від провідних університетів країни. Її інтегрували з телевізійними трансляціями для охоплення учнів у віддалених регіонах.

Edmodo (Руанда, країни Африки) є соціальною навчальною мережею, яка забезпечує взаємодію між учителями та учнями. В Руанді її використовували разом із радіоуроками та друкованими матеріалами.

Отже, вищезгадані платформи дозволили країнам забезпечити доступ до освіти в умовах воєнних конфліктів, пандемій та інших кризових ситуацій.

У контексті дистанційного навчання під час кризових ситуацій одним із важливих викликів є кібербезпека та захист даних. Використання онлайн-платформ і цифрових технологій значно підвищує ризики кіберзагроз, зокрема несанкціонованого доступу, витоку персональних даних та кібератак.

Отже, поряд із перевагами онлайн-освіти виникають серйозні загрози у сфері кібербезпеки. Учні, викладачі та навчальні заклади стикаються з ризиками витоку персональних даних, хакерських атак, фішингових схем та кібершахрайства. Особливо вразливими до кібератак є освітні платформи, що використовуються для навчального процесу, такі як Zoom, Google Classroom, Moodle та інші. У зв'язку з цим, захист інформації, дотримання етичних норм щодо використання персональних даних та впровадження ефективних механізмів кібербезпеки стають ключовими завданнями освітніх установ і державних органів.

До основних загроз кібербезпеки у дистанційному навчанні відносяться:

- **фішинг та шахрайство, що проявляється тоді, коли кібершахраї використовують підроблені електронні листи та вебсайти для отримання логінів і паролів учнів та викладачів;**
- **злам акаунтів та витік даних – платформи для навчання можуть стати мішенню хакерів, що загрожує безпеці персональної інформації учасників освітнього процесу;**

– **кібербулінг та тролінг** – онлайн-навчання може піддаватися атакам з боку зловмисників, які порушують заняття та вчиняють кібербулінг щодо учнів;

– **DDoS-атаки на освітні платформи як масові атаки можуть виводити з ладу системи дистанційного навчання, унеможливаючи доступ до освітніх матеріалів.**

Для запобігання кібератакам та захисту персональних даних важливо впроваджувати комплексні стратегії кібербезпеки, які включають технологічні, правові та освітні заходи, зокрема стратегії забезпечення кібербезпеки:

– **використання двофакторної автентифікації (2FA)** підвищує рівень захисту облікових записів учнів та викладачів;

– **шифрування даних** забезпечує безпечний обмін інформацією між учасниками навчального процесу;

– **навчання цифровій грамотності** – важливо проводити тренінги для викладачів та студентів щодо безпечного використання Інтернету;

– **використання надійних платформ** – держави рекомендують освітні платформи, які відповідають стандартам безпеки, такі як Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams;

– **моніторинг та реагування на кіберзагрози** – установи повинні мати команди з кібербезпеки для запобігання та швидкого реагування на інциденти.

Таким чином, питання кібербезпеки є критично важливим для стабільного функціонування дистанційної освіти, особливо в кризових умовах. З урахуванням численних загроз, таких як хакерські атаки та витік персональних даних, необхідно розробляти і впроваджувати ефективні стратегії захисту інформації, щоб гарантувати безпеку учнів, викладачів і навчальних закладів.

У той же час, у кризових умовах особливу увагу слід приділяти фінансуванню освіти та механізмам розподілу коштів, що мають забезпечити безперервність навчання. Механізми фінансування в таких ситуаціях повинні бути адаптованими до нових викликів, щоб ефективно підтримати освітню систему в умовах обмежених ресурсів, що включає в себе швидку переорієнтацію коштів на цифрові технології, онлайн-платформи та підтримку педагогічних працівників, а також надання необхідних матеріалів і ресурсів для учнів у найвіддаленіших та найбільш уразливих регіонах. Відтак, механізми розподілу коштів мають бути максимально прозорими, ефективними та спрямованими на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх учасників навчального процесу.

Отже, для забезпечення безперервності навчального процесу та ефективного подолання кризових ситуацій, важливо не тільки розробити стратегії кібербезпеки, але й мати чіткі механізми фінансування, які гарантують стабільність і доступність освіти. Одним із ключових

аспектів є визначення основних джерел фінансування, що можуть підтримати освітню систему в умовах нестабільності. Тому, важливо зосередити увагу на різних джерелах фінансування, які здатні забезпечити належний рівень ресурсів для ефективного впровадження освітніх ініціатив і подолання кризових викликів. До **основних джерел фінансування відносяться:**

- державний бюджет – уряди виділяють кошти на відновлення освітньої інфраструктури, закупівлю обладнання та підтримку викладачів;

- міжнародна допомога від ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світового банку, ЄС та інших організацій, що надають фінансову та технічну підтримку освітнім реформам;

- благодійні фонди та гранти – неурядові організації та приватні донори сприяють фінансуванню освітніх ініціатив;

- приватний сектор – компанії підтримують освітні програми через спонсорство або створення партнерських ініціатив.

Наступним кроком є визначення та впровадження ефективних механізмів розподілу фінансування, які дозволяють максимально швидко й ефективно використовувати наявні ресурси для відновлення навчання в кризових умовах. **Механізми розподілу фінансування включають:**

- цільові субвенції, зокрема виділення коштів на конкретні потреби (наприклад, цифровізація освіти, підтримка вразливих груп населення);

- освітні ваучери як фінансова підтримка для учнів, студентів або закладів освіти у вигляді грантів чи стипендій;

- фінансування за результатами (Performance-Based Financing) через розподіл коштів залежно від ефективності реалізації освітніх програм;

- партнерські програми через співпрацю між державними установами, міжнародними організаціями та бізнесом для реалізації спільних проєктів.

Зважаючи на важливість ефективного розподілу фінансів для підтримки освітніх ініціатив під час криз, наступним кроком є оцінка того, наскільки успішно ці ресурси були використані. Оцінка ефективності розподілу коштів дозволяє виявити, які механізми працюють найкраще, а також визначити можливі прогалини та вдосконалення для майбутніх кризових ситуацій. Відповідно, це забезпечує не лише прозорість у використанні ресурсів, а й допомагає адаптувати стратегії фінансування для досягнення максимальної ефективності та **включає:**

- прозорість та підзвітність через регулярний аудит і моніторинг витрат допомагає уникнути корупції та нецільового використання ресурсів;

- орієнтація на результат проявляється через оцінювання впливу фінансованих програм на якість освіти та рівень залучення учнів;
- гнучкість механізмів фінансування, зокрема у кризових умовах необхідно швидко перерозподіляти кошти відповідно до змінних потреб системи освіти.

ВИСНОВКИ

Таким чином, ефективними уроками з досвіду інших країн у забезпеченні безперервності освіти під час криз стали гібридні моделі навчання, які поєднують онлайн-освіту, друковані матеріали, а також радіо– та телевізійні уроки. Важливим аспектом є доступність технологій, зокрема забезпечення учнів гаджетами, інтернет-зв'язком і мобільними додатками. Значну роль відіграє співпраця з міжнародними партнерами, такими як ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ, які надають фінансову та технічну підтримку. Держави також активно розвивають гнучкі цифрові платформи, що дозволяють інтегрувати навчання через веб-сайти, мобільні додатки та соціальні мережі. У підсумку цифрові технології стали ключовим інструментом у подоланні освітніх криз і продовжують відігравати важливу роль у забезпеченні доступу до знань для всіх.

Також уряди часто співпрацюють із міжнародними організаціями для підтримки освітніх процесів. Програми ЮНІСЕФ забезпечували навчальні матеріали та психологічну підтримку для дітей у зонах конфлікту Південного Судану.

Отже, досвід різних країн показує, що ефективне управління освітою під час воєнних конфліктів базується на технологічних рішеннях, адаптації програм, створенні безпечних умов та міжнародній співпраці. Використання цих підходів може мінімізувати негативний вплив війни на освіту та допомогти дітям зберегти доступ до знань навіть у найскладніших обставинах. Ефективне фінансування є основою для успішного відновлення та підтримки освіти в умовах кризи. Однак важливо не тільки забезпечити достатній рівень фінансування, а й правильно організувати механізми його розподілу, щоб ресурси досягли найбільш вразливих сегментів освітньої системи та забезпечили їх сталий розвиток.

АНОТАЦІЯ

Вивчено умови воєнних конфліктів, які створюють значні виклики для забезпечення безперервності освіти, захисту дітей та підтримки викладачів. Досліджено міжнародний досвід адаптації освітніх систем до воєнних викликів, що включає впровадження дистанційного навчання, адаптацію навчальних програм, створення безпечних освітніх просторів та залучення міжнародної підтримки. Систематизовано ключові стратегії відновлення освітнього процесу після кризових ситуацій, зокрема реконструкцію інфраструктури, психологічну

підтримку учасників освітнього процесу та розвиток цифрових технологій. Особливу увагу приділено ролі міжнародних організацій у фінансуванні, технічній допомозі та реалізації гуманітарних програм у сфері освіти. Результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних підходів до відновлення та реформування освітніх систем у постконфліктний період.

Література

1. Гороховатська М., Лиман І., Московко М., Фурів У. Бази даних пошкодженої та зруйнованої дослідницької інфраструктури. *Біла книга*. 2023. 17 с. URL: <https://scienceatrisk.org/uk/whitepaper/bazy-danykh-poshkodzhenoii-tazruinovanoi-doslidnytskoi-infrastruktury>

2. Лиман І., Московко М. Систематизація практик і рекомендацій українських інституцій з пошкодженою та зруйнованою дослідницькою інфраструктурою: методології підрахунків збитків, потреби на відновлення, фандрайзинг, зворотний зв'язок щодо вдосконалення збору даних. *Біла книга*. 2023. 35 с. URL: <https://scienceatrisk.org/uk/whitepaper/systematyzatsiia-praktyk-i-rekomendatsiiukrainskykh-instytutsii-z-poshkodzhenoii-ta-zruinovanoi-doslidnytskoiuinfrastrukturoiu-metodolohii-pidrakhunkiv-zbytkiv-potreby-na-vidnovlenniafandraizynh-z>

3. Лопатіна Г. А., Цибуляк Н. Ю., Попова А. Стратегії адаптації та розвитку наукового і кадрового потенціалу українських університетів у контексті війни та післявоєнної відбудови. С. 263–287. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/466/12520/26167-1?inline=1>. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-434-4-13>

4. Омеляненко В., Гороховатська М., Радіо С., Васильєва Н., Правдива О. Дослідницька інфраструктура в умовах повоєнного відновлення: від порятунку до зростання. *Біла книга*. 2024. 52 с. URL: <https://scienceatrisk.org/uk/whitepaper/doslidnytska-infrastruktura-v-umovakh-povoiennoho-vidnovlennia-vidporiatunku-do-zrostantia>

5. Попова А., Сичікова Я., Цибуляк Н., Лопатіна Г., Ковачов С., Попов П. Дистанційне та змішане навчання в університетах України: рефлексії щодо їх впровадження у мирний та воєнний час. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. Вип. 2. 2023. С. 98–117. URL: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2023-1-2-98-117>.

Information about the author:

Kanevska Iryna Mykolaivna,

Senior Lecturer, Department of Management and Marketing
Private Higher Education Establishment «European University»
16B, Akademika Vernadskoho Boulevard, Kyiv, 03115, Ukraine